

De fata morgana van een basisinkomen

(1) Er is weer volop aandacht voor het idee van een basisinkomen. Een linkse partij bracht een manifest uit met een pleidooi voor een (lokaal) basisinkomen en de gemeenten Nijmegen, Wageningen en Tilburg willen hiermee gaan experimenteren.

(2) Voor de media is Rutger Bregman hét gezicht van dit nieuwe pleidooi. Bregman pleit voor een basisinkomen van circa 1.000 euro per maand, de zogenoemde armoedegrens, voor iedere Nederlander. Dit kost bijna 195 miljard euro per jaar – ruim 30 procent van het bbp¹⁾. Onzinnig is zijn argument ‘dat dit veel geld kost, maar dat de overheid nu al

50 procent bbp voor haar rekening neemt’. Bregman vergeet te vermelden dat dit inclusief uitgaven voor zorg, onderwijs en veiligheid is. Als we hierbij alle uitkeringen, toeslagen en de meeste heffingskortingen optellen, ontstaat al snel een tekort van 70 miljard euro. Als we rekening houden met arbeidsmarkteffecten, is het tekort nog veel groter. Zijn claim dat bijstandsgerechtigden²⁾ gelukkiger worden van een basisinkomen klinkt als een fata morgana als we beseffen dat de andere Nederlanders worden geconfronteerd met een belastingverhoging van ten minste 25 procent.

(3) Er circuleren ook voorstellen

35 waarbij iedere volwassene een basis-
inkomen krijgt gelijk aan de helft van
de AOW³⁾ voor een echtpaar (circa
750 euro). Maar ook dan blijft er een
40 gat over van 30 miljard euro. Boven-
dien zal een dergelijk basisinkomen
niet volstaan. Immers, anderhalf
miljoen (alleenstaande) AOW'ers
zullen dan worden geconfronteerd
met een verlaging van ruim 300 euro
45 per maand. Uiteraard is het niet
acceptabel dat een grote groep
ouderen door de bodem van het
bestaan zakt. Een aanvullende
uitkering zal noodzakelijk zijn. Ook
50 andere groepen zullen gecompens-
seerd moeten worden. Dit alles zal
leiden tot nieuwe regelingen en
bureaucratie.

(4) In de plannen voor de invoering
55 van een basisinkomen krijgt de
betaalbaarheidsdiscussie een plek
onder de noemer dat er nog een
aloude en allerm minst opgeloste
discussie over de dekking van een
60 basisinkomen is. Daarom wil men het
basisinkomen vooralsnog beperken
tot de bijstand en wordt voorgesteld
alle (sollicitatie)verplichtingen en
regels voor bijverdiensten te schrap-
pen. Omdat controle niet meer nodig
65 is, kan fors bespaard worden op
ambtenaren. Om te voorkomen dat
het aantal bijstandsgerechtigden
'aanzienlijk' groeit, beperkt men wel
70 het bijverdienen tot het minimumloon.

(5) Er zal echter een enorme prikkel
ontstaan om zwart meer te verdienen
dan het minimumloon, terwijl er nie-
mand is om dit te controleren. Uitein-
75 delijk zal ook dit voorstel leiden tot
nieuwe controles en bureaucratie.

(6) Er zijn ook principiële bezwaren
tegen een basisinkomen. Talenten
blijven onbenut en het staat haaks op
80 het uitgangspunt van een activerende
sociale zekerheid. In het verleden

zijn verschillende delen van de ver-
zorgingsstaat activerend gemaakt.
Gemeenten namen hun verantwoor-
85 delijkheid voor een gebudgetteerde
bijstandswet, waardoor de instroom
zichtbaar afnam. Er kwam een ar-
beidsongeschiktheidsregeling die het
principe 'van wat mensen niet kun-
90 nen' omdraaide naar 'wat mensen
wel kunnen'. In de nieuwe WIA⁴⁾
worden mensen die participeren dan
ook extra beloond. Inmiddels is dit
principe ook bij de jonggehandicap-
95 ten in de nieuwe participatiewet het
uitgangspunt geworden en worden op
lokaal niveau afspraken gemaakt met
werkgevers.

(7) Het voorstel tot een basisinkomen
100 gaat bovendien voorbij aan het prin-
cipe van wederkerigheid in solidari-
teit. Echte solidariteit is niet zomaar
een uitkering, maar is: iedereen doet
mee, opdat wie echt niet kan, ver-
105 zorgd wordt.

(8) Eveneens onvermijdelijk is een
verdere verstatelijking⁵⁾. Zo worden
de werknemersverzekeringen WW⁶⁾
en WIA afgeschaft en ondergebracht
110 in het basisinkomen. Zou dit niet ge-
beuren, dan blijft immers een lappen-
deken aan regelingen bestaan. Dan
moet echter ook afscheid worden
genomen van loongerelateerde
115 uitkeringen en het principe dat
iemand die tijdelijk buiten zijn schuld
werkloos is een hogere uitkering ver-
dient dan het sociale minimum. Dit
maakt de rol van de overheid onno-
120 dig groot en gaat ook voorbij aan het
principe van goed werkgeverschap.

(9) Zo zit in de huidige WIA nadruk-
kelijk het principe dat goede werk-
gevers worden beloond. Wie ervoor
125 zorgt dat zijn mensen niet arbeids-
ongeschikt worden, wie met andere
woorden een goede werkgever is,
wordt daarvoor beloond. Met een

130 (lokaal) basisinkomen worden de
verschillende verantwoordelijkheden
van overheid, markt en samenleving

verstoord, iets wat het ook zeer
onwenselijk maakt.

*naar: Raymond Gradus
uit: de Volkskrant, 19 mei 2015*

*Raymond Gradus is hoogleraar Bestuur en economie publieke sector aan de
Vrije Universiteit te Amsterdam.*

- noot 1 bbp: bruto binnenlands product. De totale geldwaarde van alle in een land geproduceerde goederen en diensten gedurende een jaar
- noot 2 bijstandsgerechtigden: mensen die op geen enkele manier eigen inkomsten kunnen verkrijgen en niet in aanmerking komen voor een andere uitkering, kunnen een beroep doen op de Bijstandswet en zijn in die situatie bijstandsgerechtigd
- noot 3 AOW: de Algemene Ouderdomswet (AOW) waarmee in Nederland het verplichte, collectieve ouderdomspensioen is geregeld. Ook de uitkering die volgens deze wet wordt gedaan, duidt men aan met de term AOW.
- noot 4 WIA: de uitkering die iemand kan aanvragen als deze door ziekte niet of minder kan werken. De afkorting staat voor Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
- noot 5 verstatelijking: het vergroten van de bemoeienis van de overheid met de maatschappij
- noot 6 WW: de uitkering die iemand kan aanvragen als deze werkloos wordt, zodat deze toch een tijdelijk inkomen heeft. De afkorting staat voor Werkloosheidswet.

Tekst 2 De fata morgana van een basisinkomen

Een schrijver kan in de inleiding van een tekst op verschillende manieren de aandacht van de lezer trekken.

- 1p **25** Welke manier is in alinea 1 van tekst 2 met name gebruikt?
- A aansluiten bij actuele ontwikkelingen en initiatieven om een basisinkomen in te voeren
 - B een opmerkelijk grote toename in geestdrift voor een basisinkomen onder de aandacht brengen
 - C het indirecte belang van de lezer bij het al dan niet lokaal invoeren van een basisinkomen benadrukken
 - D op ironische wijze de hernieuwde aandacht van bepaalde partijen voor het basisinkomen aan de orde stellen

Tekst 2 kan in drie opeenvolgende delen worden onderverdeeld:

deel 1: Een onhaalbaar plan

deel 2: Onbetaalbare alternatieven

deel 3: In conflict met het stelsel

- 1p **26** Bij welke alinea begint deel 2, 'Onbetaalbare alternatieven'?
- 1p **27** Bij welke alinea begint deel 3, 'In conflict met het stelsel'?

In alinea 2 van tekst 2 wordt geprobeerd Bregmans argumenten voor de invoering van een basisinkomen te weerleggen.

- 2p **28** Geef de kern van deze weerlegging weer en de conclusie die de auteur daaruit trekt.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

"Er circuleren ook voorstellen waarbij iedere volwassene een basisinkomen krijgt gelijk aan de helft van de AOW voor een echtpaar (circa 750 euro)." (regels 34-38)

- 3p **29** Noem drie bezwaren die in de tekst tegen deze voorstellen worden geopperd.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In tekst 2 komt een aantal groepen aan bod die op een of andere manier belang hebben bij het al dan niet invoeren van een basisinkomen.

- 3p **30** Geef voor elk van de onderstaande groepen aan of het basisinkomen, gelet op tekst 2, voordelig of nadelig voor hen uitpakt en geef het hoofdargument daarbij weer.
Gebruik voor het hoofdargument een of meer volledige zinnen. Neem voor je antwoord onderstaand schema over en vul het verder in.

Groep	Voordelig / Nadelig	Hoofdargument(en)
AOW'ers		a)
Bijstandsgerechtigden		b) c)
De overheid		d) e)

“Het voorstel tot een basisinkomen gaat bovendien voorbij aan het principe van wederkerigheid in solidariteit.” (regels 99-102)

- 2p **31** Leg uit wat genoemde wederkerigheid in solidariteit inhoudt. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Aan tekst 2 ontbreekt een conclusie.

- 4p **32** Noem op basis van alinea 1 tot en met 9 de zes inhoudelijke elementen die beslist in een conclusie zouden moeten staan. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.